

ELEKTRONİK PARAYA İLİŞKİN AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRK DÜZENLEMELERİ*

*European Union and Turkish Regulations on
Electronic Money*

Abdüssamed KAHRAMAN^{}**

Öz

Geçtiğimiz 40 yılda paralar kâğıt hallerinden yavaşça soyutlanarak dijitalleşmeye başlamıştır. Banka hesaplarındaki rakamlardan ibaret paralar elektronik kartlar aracılığıyla kullanılmaya başlanmıştır. Bu akımla beraber ortaya çıkan elektronik para da günümüze kadar işlerliğini artırmıştır. Elektronik para hususunu düzenlemek adına ülkemizde kısa zaman önce yasalaştırma çalışmaları yapılmış ve konuya ilişkin kanun, yönetmelik ve tebliğler çıkarılarak hukukî altyapı oluşturulmuştur. Makalenin amacı ülkemizdeki ve Avrupa'daki düzenlemeler bağlamında henüz yeni sayılabilecek elektronik para kavramını inceleyerek mahiyetini açıklamaktır.

Anahtar Kelimeler: Para, Elektronik Para, Ödeme Sistemleri, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu.

Abstract

Couple of decades ago money have begun to digitalize. Money, which is no longer a concrete material but a number of digits on

* Bu makale yazarın "Türk Ve Avrupa Birliği Düzenlemeleri Işığında Elektronik Para" adlı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

** Avukat, Bursa Barosu, Bursa, Türkiye. av.kahramanabdussamed@gmail.com, ORCID: 0000-0001-7244-7563.

Makale Gönderim Tarihi: 24.07.2019.

Makale Kabul Tarihi: 16.12.2019.

bank accounts, is used by electronic cards. Electronic money has emerged in this flow and got people's interest in a short time. To regulate electronic money, legislation efforts has been started years ago and law, regulation, communiqués have been made and legal infrastructure of the concept have been constituted. Purpose of this article is to examine the relatively new concept of electronic money through both national legislations and European Union Directives.

Keywords: Money, Electronic Money, Payment Systems, Central Bank of Republic of Turkey, Banking Regulation And Supervision Agency.

I. GİRİŞ

Elektronik paranın ortaya çıkıp çeşitli avantajları¹ nedeniyle yaygınlaşması ve Avrupa'da kullanılmaya başlanmasıyla birlikte hukukî düzenleme hususu tartışılmaya başlanmıştır. Bazı çevrelerce, henüz gelişimini tamamlamamış bir sistemin hukukî açıdan düzenlenmesi ile potansiyelinin zedelenebileceği, bu sebeple gelişiminin önleneyeceği endişesi ile hukukî düzenleme için erken olduğunu savunulmuştur.² Bununla birlikte hukukî düzenlemenin kavrama olumlu biçimde etki edeceği ve kullanımını artıracığını öne sürenler de mevcuttur. Amerikan uygulaması, hukukî düzenlemeyi erteleyerek sistemin gelişimine müdahale etmemek şeklinde olurken, Avrupa uygulaması ise sistemin düzenlenerek hukukî altyapısının ve güvenilirliğinin sağlanması şeklinde olmuştur.

Türkiye uygulaması ise hem pratikte hem de hukukî düzenleme açısından gerek Avrupa gerekse Amerika Birleşik Devletleri(ABD) uygulamalarını çok geriden takip etmektedir. Öncelikle, bankaların sanal kart uygulamalarını bir kenara koyarsak, hukukî düzenleme

¹ Elektronik paraya ilişkin temiz olması, hızlı olması, uzaktan alışverişe imkân sağlaması gibi diğer tüm avantajları bir yana konulsa dahi elektronik para kullanımıyla yapılacak tasarruf dahi çok büyük düzeydedir. Yapılan bir çalışmaya göre İngiltere, Almanya, Fransa, İtalya ve İspanya'da elektronik para kullanımı sebebiyle yapılan tasarruf yıllık 60 milyar dolara kadar çıkmaktadır. Bu konuda ayrıntılı bilgi için, bkz. Erdoğan Ekşioğlu, "Elektronik Para Kullanımının Ekonomik Etkileri (Türkiye Üzerinde Bir Uygulama)" (Doktora Tezi, Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017), 109.

Nakitten kartlı kullanımlara geçişin senede ortalama %5 artmasıyla kayıt dışı ekonomide düşüş ve maliyetlerin azalması nedeniyle 3 sene içerisinde Türkiye ekonomisinde 40 milyar TL'nin üzerinde kazanç oluşturacağına yönelik çalışmalar mevcuttur. Bu konuda ayrıntılı bilgi için, bkz. Ceyhun Elgin, Refik Erzan ve Umut Kuzubaş, *Türkiye'de Nakit ve Kart Ödemelerinin Karşılaştırmalı Maliyeti* (İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Ekonomi ve Ekonometri Merkezi, 2013), 22, <https://newsroom.mastercard.com/eu/files/2015/06/MasterCard-Arastirma-NakitsizYasam-131013.pdf>.

² Malte Krueger, "Innovation and Regulation -The Case of e-Money Regulation in the EU- Background Paper No. 5 Electronic Payment Systems Observatory (ePSO)," *Sevilla: Institute for Prospective Technological Studies*, 12 Ocak 2002, 21, <http://www.paysys.de/download/Krueger%20e-money%20regul.pdf>.

öncesi herhangi bir elektronik para uygulamasından söz etmek mümkün değildir. Türkiye’de hukukî düzenlemeler, 2000 yılında ilk elektronik para direktifini yürürlüğe koyan Avrupa Birliği(AB) Direktifleri örnek alınarak hazırlandığı halde 2009 yılında yürürlüğe giren ikinci elektronik para direktifinden de sonra, ancak 2013 yılında gerçekleştirilmiştir.

II. HUKUKİ DÜZENLEMELERİN GENEL TANITIMI

A. Avrupa Birliği Düzenlemeleri

90’lı yıllarda Avrupa’da kullanılmaya başlanan elektronik para 2000 yılı itibariyle 2000/46/EC numaralı AB direktifi ile düzenlenmiştir. 2009 yılındaki 2009/110/EC numaralı AB direktifi ile 2000 yılındaki 2000/46/EC numaralı AB direktifi ilga edilmiştir. Bu düzenlemelerde elektronik para gelişimine önyak olmak ve sistemi kontrol altında tutarak zafiyetleri önlemek çabası ön plandadır. Elektronik para uygulamaları Avrupa’da olduğu kadar yaygın olmayan ABD’de, düzenlemelerde bekle ve gör politikası hâkim olup ağır düzenlemelere girilmemiştir.³ Bununla birlikte elektronik para, ABD’de gerek yerel gerek federal düzeyde bazı düzenlemelere tâbi tutulmuştur.

1994 yılında Elektronik Para Kurumu’nun (Electronic Money Institution-EMI) hazırladığı rapora göre yalnızca kredi kurumları elektronik para çıkarma yetkisine sahipti. 1994’te hazırlanan bu raporda merkez bankalarının elektronik para üzerindeki rolü de tartışılmış ve beş senaryo üzerinde durulmuştur. Bunlardan birincisi: merkez bankalarının elektronik paraya hiçbir şekilde müdahale etmemesi; ikincisi, ihraç eden kurumlar üzerinde herhangi bir kısıtlama olmamakla beraber merkez bankalarının gözetiminde olmaları; üçüncüsü, merkez bankaların ihraç eden kuruluşlar ile rekabet halinde kendi elektronik cüzdanlarını çıkararak mevcut altyapılarını bu sistemleri yaymak için kullanmaları; dördüncüsü, merkez bankalarının münhasıran elektronik para altyapısı

³ 1998’de yayınlanan Avrupa Merkez Bankası’nın raporunda bekle ve gör politikasının neden olabileceği sonuçlar belirtilerek erken hukukî düzenleme desteklenmiştir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için, bkz. Krueger, “Innovation,” 19.

sunması gerektiğidir. Nihayet kabul edilen senaryo ise elektronik paranın kredi kuruluşları tarafından çıkarılması gerektiği ve bu kredi kuruluşlarının özellikle likidite bağlamında merkez bankalarınca denetlenmesi gerektiği şeklindedir. Diğer senaryolar gerek merkez bankalarına büyük sorumluluklar yüklemesi gerekse uzun vadede takibinin imkânsız hale gelmesi sebebiyle mantıksız bulunmuştur.⁴

Avrupa Birliği, düzenleme hususundaki politikasını, akıllı kart teknolojisindeki liderliğini elektronik para hususunda da korumak için 'şeffaf düzenlemelerle hukukî çerçeveyi oturtarak gelişime önyak olmak' olarak belirlemiştir.⁵ Şu anda AB ülkelerinde elektronik para kullanımının diğer ülkelere nazaran daha yaygın olduğu göz önünde bulundurulduğunda, benimsenen politikanın olumlu sonuç verdiği düşünülebilir.

Elektronik para hususunda tüm AB ülkelerini kapsayan tek bir düzenlemenin varlığı iki açıdan önemlidir. Birincisi, farklı ulusal düzenlemeler elektronik paranın tam potansiyeline ulaşacak şekilde gelişmesini engelleyebilir. İkincisi, elektronik para kuruluşlarını denetleyen kuruluşların, daha üst kurumlarca denetlenmesi sağlanarak pratikte farklı uygulamaların önüne geçilebilir.⁶ AB'de ilk olarak 2000/46/EC numaralı AB direktifi ile düzenleme altına alınan elektronik para hususu ardından 2005/60/EC ve 2006/48/EC numaralı AB direktifleri ile birkaç noktada değiştirilmiş akabinde 2009/110/EC numaralı AB direktifi ile yeni baştan düzenlenmiştir. Bu direktiflere sırasıyla baktığımızda;

⁴ Yuksel Gormez ve Forest Capie, *Prospects for Electronic Money: A US-European Comparative Survey* (Ankara: The Central Bank of Turkey, 2003), 9, https://mafiadoc.com/the-central-bank-of-the-republic-of-turkey-tcmb_59f5e4201723ddb3267d72d4.html.

⁵ Krueger, "Innovation," 15.

⁶ Phoebus Athanassiou ve Natalia Mas-Guix, "Electronic Money Institutions (Current Trends, Regulatory Issues and Future Prospects)," *European Central Bank Legal Working Paper Series*, Temmuz 2008, 31, <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scplps/ecblwp7.pdf?21a28d70b208180883a898dad73451c4>.

1. 2000/46/EC⁷

Avrupa Para Enstitüsü'nün hazırladığı rapora göre elektronik para ihracı yalnızca kredi kuruluşları tarafından yapılmalıdır.⁸ Çünkü bu; perakende ödeme sistemlerinin kontrol altında tutulmasını sağlayacak, kullanıcıları ihraç edenlerin hatalarından koruyacak, bir para politikası üretmeyi kolaylaştıracak ve ihraç edenler arasında adil rekabeti sağlayacaktır.⁹ Bu bağlamda bu direktifte elektronik para kuruluşları da kredi kuruluşlarından sayılmışlardır.¹⁰

Direktifle getirilen düzenlemelerin ulusal kanunlara aktarılması çok hızlı gerçekleşmemiştir. Direktifin bazı konularda yeterince açıklık getirmediği veya sınırlayıcı olduğu düşünüldüğünden direktiflerin iç hukuka aktarılması zaman almıştır.¹¹ Yine direktif elektronik para kuruluşları açısından da yeterli ilgiyi görmemiştir. Yalnızca birkaç elektronik para kuruluşu lisans almıştır. Birlik genelinde tek pasaport ilkesi denilen tek ülkeden alınan yetki ile tüm üye ülkelerde işlem yapabilme hakkından yararlanabilen elektronik para kuruluşu ise yalnızca üç tanedir.¹²

⁷ "Directive 2000/46/EC of the European Parliament and of the Council of 18 September 2000 on the taking up, pursuit of and prudential supervision of the business of electronic money institutions," EUR-Lex, erişim tarihi 9 Nisan 2018, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32000L0046&from=EN>.

⁸ Elektronik para çıkaracak kurumların belirli bir güveni haiz kuruluşlar olması gerektiğinden bahisle bu işin kredi kuruluşları tarafından yapılması gerektiği gibi bir görüş mevcut olmakla birlikte bu durumun rekabeti baltalayacağı ve toplumun yararına olmayacağı dolayısıyla kredi kuruluşları haricindeki kurumlara da elektronik para çıkarma yetkisi verilmesi gerektiği şeklindeki görüş daha çok kabul görmüştür. Bu konuda ayrıntılı bilgi için, bkz. Nurettin Öztürk ve Asuman Koç, "Elektronik Para, Diğer Para Türleriyle Karşılaştırılması ve Olası Etkileri," *Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* 6, no. 11 (Haziran 2006): 235.

⁹ Athanassiou ve Mas-Guix, "Electronic Money," 13.

¹⁰ Krueger, "Innovation," 15.

¹¹ Krueger, "Innovation," 17.

¹² Mehmet Sıddık Yurtçişek, "The Legal Nature of Electronic Money and the Effects of the EU Regulations Concerning The Electronic Money Market," *Law & Justice Review V*, no. 1 (Haziran 2013): 292.

Söz konusu direktifin yapıma amacı, başlangıç bölümünün dördüncü ve beşinci fıkralarında belirtildiği üzere, Avrupa Birliği ülkeleri arasında elektronik para düzenlemeleri açısından teknolojik gelişmelerin önünü tıkamamak ve elektronik paranın gelişmesine destek olmaktır. Elektronik para konusunda kullanıcıların korunması için elektronik para kuruluşlarının tanınma, yetkilendirilme ve ihtiyatî denetiminin gerekliliği üzerine bu düzenleme yapılmıştır.

27 Ekim 2000’de oluşturulan direktif elektronik para kurumlarının ihtiyatî denetimi ve takibi üzerinedir. Söz konusu direktif 18 fıkralık bir başlangıç bölümü ile başlar. Bu kısmın başında, direktif için alınan görüşler ve taslakları belirtilir. Başlangıç kısmı direktife neden ihtiyaç duyulduğu ve direktifte yapılan düzenlemelerde dikkate alınan hususlardan oluşmaktadır. Direktif ile elektronik para kuruluşları ve kredi kuruluşları arasındaki rekabet dengesinin korunmasının amaçlandığı belirtilmiştir. Yine tek pasaport denilen tek ülkeden alınan yetki ile tüm üye ülkelerde işlem yapabilme hakkının tanınmasının, direktifin amaçlarından biri olduğu belirtilmiştir.

2. 2005/60/EC¹³

25 Kasım 2005’te oluşturulan bu direktif elektronik para hususunda yapılmış bir düzenleme değildir. Direktifin konusu, finansal sistemlerin kara para aklama ve terörizm finansmanında kullanılmasının önlenmesidir.¹⁴ Söz konusu direktifin 11. maddesinin 5. fıkrasının (d) bendi elektronik para ile ilgilidir. Mezkûr hükme göre, tekrar şarj olamayan cihazlarda saklanabilecek en yüksek elektronik para miktarı 150 avro ile sınırlandırılmıştır. Şarj olabilen cihazlarda

¹³ “Directive 2005/60/EC of the European Parliament and of the Council of 26 October 2005 on the prevention of the use of the financial system for the purpose of money laundering and terrorist financing,” EUR-Lex, erişim tarihi 9 Nisan 2018, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32005L0060&from=EN>.

¹⁴ Elektronik para anonimliğinin kara para aklama hususunda kullanılabileceği ve bu hususta devletin kontrolünü zayıflatabileceği de pek çok yazar tarafından ifade edilmiştir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için, bkz. George Farrugia, “Money Laundering in Cyberspace,” 6, erişim tarihi 17 Aralık 2017, https://fiumalta.org/library/PDF/ml_cyberspace.pdf.

ise bir takvim yılı içerisinde işleme konu olabilecek toplam miktar en fazla 2500 avrodur. Elektronik para hesabından bu süre zarfında 1000 avro ve daha fazla para çekilmiş olması durumu istisna tutulmuştur. Düzenleme anonimlik imkânı sunan elektronik paranın,¹⁵ kara para aklama ve terörizmi finanse etme yolu olarak kullanılması ihtimalini ortadan kaldırmak yahut bu ihtimali verimsiz ve zor hale getirmek üzere yapılmıştır.¹⁶

3. 2006/48/EC¹⁷

30 Haziran 2006'da yapılan bu direktif kredi kuruluşları ile alakalı düzenlemeler yapmak üzere hazırlanmıştır. Söz konusu direktifin kredi kuruluşlarını tanımlayan 4/1(b) maddesinde elektronik para kuruluşları da kredi kuruluşu sayılmıştır. Ancak bu hüküm 2009/110/EC numaralı direktif ile yürürlükten kaldırılarak, elektronik para kuruluşlarına nevi şahsına münhasır/sui generis bir hüviyet atfedilmiştir.

4. 2009/110/EC¹⁸

2009/110/EC numaralı AB direktifinde hükümler dört ayrı başlık altında düzenlenmiştir. Bu başlıklar; kapsam ve tanımlar adı altında birinci başlık, elektronik para kuruluşlarının ihtiyatî denetim

¹⁵ Anonimlik oranı yüksek olan elektronik paralar kara para aklama işlemine daha çok imkân tanımaktadır. Bu konuda ayrıntılı bilgi için, bkz. Leyla Keser Berber, *İnternet Üzerinden Yapılan İşlemlerde Elektronik Para ve Dijital İmza* (Ankara: Yetkin, 2002), 109.

¹⁶ Elektronik paranın kara para aklamada kullanılması ile alakalı yöntemler ve çözüm önerileri için, bkz. U.S. Congress-Office of Technology Assessment. *Information Technologies For The Control Of Money Laundering* (Washington, DC: U.S. Government Printing Office, Eylül 1995) 1ff.

¹⁷ "Directive 2006/48/Ec of the European Parliament and of the Council of 14 June 2006 relating to the taking up and pursuit of the business of credit institutions (recast)," EUR-Lex, erişim tarihi 9 Nisan 2018, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32006L0048&from=EN>.

¹⁸ "Directive 2006/48/Ec of the European Parliament and of the Council of 16 September 2009 on the taking up, pursuit and prudential supervision of the business of electronic money institutions amending Directives 2005/60/EC and 2006/48/EC and repealing Directive 2000/46/EC," EUR-Lex, erişim tarihi 9 Nisan 2018, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32009L0110&from=EN>.

ve takibi için gereklilikler adı altında ikinci başlık, elektronik paranın ihracı ve paraya çevrilebilirliği adı altında üçüncü başlık ve son hükümler ve uygulama tedbirleri adı altında dördüncü başlık olacak şekilde düzenlenmiştir.

10.10.2009'da oluşturulan bu direktif elektronik para kurumlarının ihtiyatî denetimi ve takibi üzerine olan ikinci direktiftir. 2000/46/EC numaralı AB direktifi ile beklenen olumlu etki oluşmadığı ve direktifin bazı hususlarda getirdiği ağır yükümlülükler, elektronik para kuruluşlarınca sağlanamadığı ve eleştirildiği için yeni bir direktife ihtiyaç duyulmuştur. Söz konusu direktif 28 fıkralık bir başlangıç bölümü ile başlar. Bu bölümün başında direktif için alınan görüşler ve taslakları belirtilir. Başlangıç bölümünün ilk iki fıkrası da direktifin çıkması için gerekli şartların oluştuğunu belirtmektedir. Buna göre, 2000/46/EC numaralı AB direktifi yeni ortaya çıkan ön ödemeli elektronik ödeme sistemlerine yasal bir çerçeve kazandırmak ve pazarı bir ihtiyatî denetim altına alırken aynı zamanda güçlendirmek için kabul edilmiştir. Ancak getirilen düzenlemeler incelendiğinde, bazı hükümlerin elektronik paralar için gerçek manada tek piyasa oluşumunu ve kullanıcı dostu yeni hizmetler getirilmesini engelleyici unsurlar içerdiği saptanmıştır.

Söz konusu direktifin başlangıç bölümünün 15. fıkrasında, birlik dışında kalan elektronik para kuruluşlarının üye ülkelerde yer alan ortak düzenlemelerden faydalanamayacağı belirtilmiştir. Mezkûr direktifin başlangıç bölümünün son hükümlerinde 2000/46/EC numaralı direktifin ilgası ve uyumun sağlanması için yapılması gerekenler sıralanmıştır. Bu hükümlerden 26. fıkrada söz konusu direktif hükümlerinin 2000/46/EC numaralı direktifin hükümleri yerine geçeceğinden, ilgili direktifin ilga edildiği belirtilmiştir. Bu, direktifin 21. maddesi ile de hüküm altına alınmıştır. 2009/110/EC numaralı AB direktifinin 27. fıkrasında ise düzenlemenin uyum içerisinde yürütülmesi gerektiğinden ve üye ülkelerin yerel düzenlemelerinin birbirinden farklı olması sebebiyle Birlik düzeyinde bunun çözümlenemeyeceğinden ötürü, Birliğin bu konuda gerekli tedbirleri almaya yetkili olduğu ancak orantılılık ilkesi gereğince bu düzenlemenin hedeflenenine yerine getirmenin ötesinde bir düzenleme yoluna

gitmeyeceği açıklanmıştır. Başlangıç bölümünün son maddesinde ise üye ülkelerin gerekli uyumu sağlamak adına düzenlemelerini bu direktife uygun şekilde yapmaları gerektiği ifade edilerek uyum konusundaki önem belirtilmiş ve bu husus mezkûr direktifin 16. maddesi ile de hükme bağlanmıştır.

2009/110/EC numaralı AB direktifi ile 2000/46/EC numaralı AB direktifindeki birçok husus değiştirilmiştir. Bunların en başında elektronik para kuruluşlarının kredi kuruluşu olarak tanımlanmaları gelir. Elektronik para kuruluşlarının kredi kuruluşu olarak tanımlanmaları, elektronik para kuruluşlarına karşılaşacakları risklerden çok daha büyük yükümlülükler yükleyerek, bu kuruluşların verimli bir şekilde çalışmasının önüne geçmekteydi. Paraya çevrilebilirlik hususunda elektronik para kuruluşunun lehine olan minimum paraya çevrilebilecek miktar uygulaması, elektronik para kullanıcıları lehine kaldırılmıştır. Paraya çevrilebilirlik hususunda kullanıcıların güvenini sağlamak adına bu şekilde bir düzenleme yoluna gidilmiştir. Bunlarla birlikte muafiyet, toplanan fonların mevduat teşkil etmemesi ve herhangi faiz yahut fayda temininin söz konusu olmayacağı, minimum sermaye yükümlülükleri, müsavi işleyiş oluşturma amacı ve uyum hususlarına önceki direktifte olduğu gibi yüksek önem atfedilmiştir.

B. Türkiye Düzenlemeleri

Elektronik paraya ilişkin ulusal düzenlemelerimiz Avrupa Birliği düzenlemelerine nazaran daha geç gerçekleşmiştir. AB'de 90'lı yılların ortasından itibaren düzenleme hususu konuşulmaya ve üzerinde çalışılmaya başlanmıştır. Yine AB çapında ilk düzenleme 2000 yılındaki direktif ile gelmiştir. Bununla birlikte AB'de bu tarihten önce de çalışan birçok elektronik para uygulaması mevcut idi.¹⁹ Ancak Türkiye'de düzenlemenin öncesinde bankaların ürettiği sanal

¹⁹ 90'lı yılların başında ortaya çıkan Proton, Danmont ve Mondex Avrupa'daki ilk kuşak elektronik paraları oluşturmaktadır. Bu konuda ayrıntılı bilgi için, bkz. "Electronic Money and E-money Institutions," Association of E-money Institutions in the Netherlands, 5, erişim tarihi 17 Aralık 2017 <https://www.simonl.org/docs/empp1511.doc>.

kartlar, ulaşım ve iletişimde kullanılan ön ödemeli kartlar haricinde ciddi bir çalışma söz konusu değildi. 6493 sayılı kanun öncesinde Türkiye’de resmi bir elektronik para kuruluşu da mevcut değildi.²⁰

Hâlihazırda elektronik paraya ilişkin Türkiye’deki yasal düzenlemeler şunlardır:

- ▶ 6493 sayılı Ödeme ve Menkul Kıymet Mutabakat Sistemleri, Ödeme Hizmetleri ve Elektronik Para Kuruluşları Hakkında Kanun,
- ▶ Ödeme Hizmetleri ve Elektronik Para İhracı ile Ödeme Kuruluşları ve Elektronik Para Kuruluşları Hakkında Yönetmelik,
- ▶ Ödeme Kuruluşları ve Elektronik Para Kuruluşlarının Bilgi Sistemlerinin Yönetimine ve Denetimine İlişkin Tebliğ.²¹

1. 6493 Sayılı Ödeme ve Menkul Kıymet Mutabakat Sistemleri, Ödeme Hizmetleri ve Elektronik Para Kuruluşları Hakkında Kanun

Ödeme ve Menkul Kıymet Mutabakat Sistemleri, Ödeme Hizmetleri ve Elektronik Para Kuruluşları Hakkında Kanun Türkiye’de elektronik para hakkında yapılan ilk düzenlemedir. Söz konusu kanun, 20 Haziran 2013’te kabul edilmiş ve 27 Haziran 2013’te Resmi Gazetede yayınlanmıştır. 43 madde ve 2 geçici maddeden müteşekkil olup elektronik para kuruluşları haricinde ödeme ve menkul kıymet mutabakat sistemleri ve ödeme hizmetleri ile alakalı hükümler de içermektedir. Kanunun hazırlanmasında yukarıda mezkûr AB direktiflerinden faydalanılmıştır.

6493 sayılı kanununun 3. maddesinin 1. fıkrasının (v) bendine göre ödeme sistemleri; *“üç veya daha fazla katılımcı arasındaki transfer emirlerinden kaynaklanan fon aktarımlarının gerçekleştirilmesini sağlamak*

²⁰ 18.12.2019 tarihi itibarıyla Türkiye’de 17 adet yetkilendirilmiş elektronik para kuruluşu mevcuttur. Elektronik para kuruluşları listesi için, bkz. “Elektronik Para Kuruluşları,” BDDK, erişim tarihi 18 Aralık 2019, <https://www.bddk.org.tr/Kuruluslar-Kategori/Elektronik-Para-Kuruluslari/7>.

²¹ Ödeme Kuruluşları ve Elektronik Para Kuruluşlarının Bilgi Sistemlerinin Yönetimine ve Denetimine İlişkin Tebliğ’de ödeme kuruluşları ve elektronik para kuruluşlarının bilgi sistemlerinin yönetimi ve denetimine ilişkin düzenlemeler yapılmış olup teknik yanı itibarıyla çalışmamızın kapsamı dışında kalmaktadır.

amacıyla yapılan takas ve mutabakat işlemleri için gerekli altyapıyı sunan ve ortak kuralları olan yapıdır". Elektronik para da üç taraftan oluşan bir çalışma prensibine sahiptir. Bu taraflardan birincisi elektronik parayı ödeme aracı olarak kullanan ve aldığı ürüne karşılık bir miktar elektronik para veren kişi; ikincisi elektronik parayı verdiği ürüne karşılık olarak kabul eden kişi; üçüncüsü ise birinci kişiden aldığı fon karşılığı ihraç ettiği²² elektronik para için tuttuğu bedeli ikinci kişiye vermek yükümünde olan elektronik para kuruluşudur.²³

Bu kanunun elektronik paraya ilişkin hükümleri, tanımları havi 3. maddesinde başlar. Söz konusu maddede doğrudan elektronik para hususu ile alakalı olarak; elektronik para, elektronik para kuruluşu ve fon tanımlamaları yer almaktadır.

Mezkûr maddenin (ç) bendine göre, Elektronik para, "Elektronik para ihraç eden kuruluş tarafından kabul edilen fon karşılığı ihraç edilen, elektronik olarak saklanan, bu (6493 sayılı) Kanunda tanımlanan ödeme işlemlerini gerçekleştirmek için kullanılan ve elektronik para ihraç eden kuruluş dışındaki gerçek ve tüzel kişiler tarafından da ödeme aracı olarak kabul edilen parasal değeri (ifade eder.)" şeklindedir. Daha önce bahsettiğimiz üzere bu tanım elektronik paranın taşınması gereken beş unsura işaret etmektedir. Elektronik paranın taşınması gereken bu unsurlar; yetkili kuruluş tarafından ihraç, fon karşılığı ihraç, elektronik olarak saklanma, ödeme işlemi gerçekleştirme ve ihraç eden dışındaki kişilerce tanınma şeklinde ifade edilebilir.

6493 sayılı kanunun 3. maddesinin (d) bendinde, elektronik para kuruluşu, yetkilendirilme kıstas alınarak "(Bu) Kanun kapsamında elektronik para ihraç etme yetkisi verilen tüzel kişiyi (ifade eder.)" şeklinde tanımlanmıştır. Bu tanımlama AB düzenlemelerin-

²² Bu bağlamda elektronik para ödemenin önden yapıldığı bir ödeme sistemidir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için, bkz. Gabriele Kabelac, "Cyber Money as Medium of Exchange," *Deutsche Bundesbank Discussion Paper Series*, no. 1999,05E (Ekim 1999): 5, <https://papers.ssrn.com/sol3/Delivery.cfm/107192.pdf?abstractid=2785816&mirid=1>.

²³ Jerry Gao, "Electronic Cash Payment Protocols and Systems," erişim tarihi 17 Aralık 2017. <http://www.dmi.unipg.it/bista/didattica/sicurezza-pg/sistemi-pagamento/e-cash-payment.v1.10.20.pdf>.

de biraz farklı bir işlev taşımaktadır. Çünkü AB düzenlemelerinde elektronik para kuruluşları, elektronik para ihraç eden kuruluşların bir türü olarak tanımlanmış ve elektronik para ihraç eden kuruluşlar adlı daha geniş bir grup düşünülmüştür. Bu gruba kredi kuruluşları, posta havale ofisleri gibi kurumlar da dâhildir. Hâlbuki bu madde bağlamında ileride incelenecek olan ve ihraç eden kuruluşlar kapsamına dâhil olan bankalar ve PTT de elektronik para kuruluşu olarak tanımlanmaktadır. Bu husus da uygulamada ilgili kuruluşların elektronik para kuruluşlarının tabi oldukları yükümlülüklerle tabi olması gerektiği gibi gereksiz bir sonuç ortaya çıkarabilir. Aynı kanunun fon kavramını tanımlayan (e) bendinde elektronik paralar da fon kapsamına dâhil edilmiştir.

Kanunda 13. maddenin birinci fıkrasında ödeme hizmeti sağlayıcıları tanımlanmıştır. Ödeme hizmeti sağlayıcıları tanımlanırken (b) bendinde elektronik para kuruluşlarının da ödeme hizmeti sağlayıcılarından olduğu belirtilmiştir.

Söz konusu kanunun beşinci bölümü elektronik para kuruluşları ve elektronik para ihracı başlıklı olup üç maddeden oluşmaktadır. Kanunun 18. maddesi elektronik para ihraç eden kuruluşlar başlıklıdır. Buna göre; bankalar, PTT A.Ş. ve bu kanun bağlamında yetkilendirilen kuruluşlar dışındaki kişilerin elektronik para ihracı faaliyetinde bulunmaları yasaktır. Bu madde de AB düzenlemelerine yakın bir kapsam içerse de, AB düzenlemelerinde merkez bankaları ve devletlerin kendisinin de elektronik para ihracı yapabilecekleri özellikle belirtilmiştir. Bu bakımdan AB düzenlemeleri ile ulusal düzenlemelerimiz arasında farklılık olduğu aşikârdır. Bu maddenin ikinci fıkrasında ise elektronik para kuruluşlarının Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'ndan izin almak suretiyle hizmette bulunabileceğine yer verilmiştir.

2. Ödeme Hizmetleri ve Elektronik Para İhracı ile Ödeme Kuruluşları ve Elektronik Para Kuruluşları Hakkında Yönetmelik²⁴

Elektronik para hakkında AB direktifleri, 6493 sayılı Kanun'daki düzenlemelere nazaran daha geniştir. Mezkûr kanunda

²⁴ RG. 27.06.2014, S. 29043.

direktifler doğrudan hüküm olarak ihdas edilmemiş bazı alanlar yönetmelik ile düzenlenmiştir. Bu bağlamda Ödeme Hizmetleri ve Elektronik Para İhracı ile Ödeme Kuruluşları ve Elektronik Para Kuruluşları Hakkında Yönetmelik, 6493 sayılı kanunda düzenlenmemiş ilgili alanları kapsayacak niteliktedir.

Söz konusu yönetmelik de kanun gibi tanımlar bölümüyle başlamaktadır. Tanımlar bölümünde elektronik paraya ilişkin tanım 6493 sayılı Kanun'dakinin aynısı iken, elektronik para kuruluşları tanımı bakımından AB direktiflerine uygun olarak elektronik para ihraç eden kuruluşlar ve elektronik para kuruluşları şeklinde bir ayrıma gidilmiştir. Bu hususun düzenlenmesi yerinde olmuştur. Ancak yine de düzenleme direktifte belirlenen şekilde yapılmamıştır. Elektronik para ihraç eden kuruluşlara PTT eklenmemiş ve elektronik para kuruluşları da elektronik para ihracına yetki verilen tüzel kişiler olarak düzenlendiğinden elektronik para ihraç eden kuruluşlar da birer elektronik para kuruluşu imiş gibi bir algı oluşturulmuştur. Bu sebeple 6493 sayılı kanunda elektronik para kuruluşları ile elektronik para ihraç eden kuruluşlar, olması gerektiği gibi farklı iki küme olarak tanımlandıysa da yönetmelikte bu ayrım net bir şekilde ortaya konamamış elektronik para ihraç eden kuruluşlar ile elektronik para kuruluşları aynı şeylermiş gibi algı oluşturabilecek bir düzenlemeye gidilmiştir. Bunun sakıncası ise elektronik para kuruluşlarına uygulanacak yükümlülüklerden muaf olacak PTT ve bankaların bu yükümlülüklerle tabi tutulması olabilir.

III. HUKUKİ DÜZENLEMELERDE ÖNE ÇIKAN HUSUSLAR

Gerek Türkiye gerekse AB hukuki düzenlemelerinde öne çıkan elektronik paraya ilişkin ortak unsurlar vardır. Bunlar elektronik para konusunda üzerinde tartışmalar olan hususlar olarak da karşımıza çıkmaktadır. Bu hususlar; paraya çevrilebilirlik, ihtiyatî denetim, muafiyet, mevduat teşkil etmeme. Hukuki düzenlemeler yürürlüğe girdiğinde önceden kurulmuş elektronik para kuruluşlarının bundan nasıl etkilenecekleri de geçici düzenlemelerin önemini artırmaktadır.

A. Paraya Çevrilebilirlik

Paraya çevrilebilirlik ilkesi, elektronik paranın temsili nitelikte olduğunu ortaya koymak ve elektronik para kuruluşlarının bu hususta kullanıcıları zarara uğratabilecek herhangi bir iş yapmalarını önlemek adına konulmuştur.²⁵ Gerek Türk Hukukunda gerekse AB düzenlemelerinde paraya çevrilebilirliğe ilişkin hükümler bulunmaktadır. Paraya çevrilebilirlik elektronik parayı gerçek paranın temsili haline getirmesi açısından önemlidir.

2000/46/EC numaralı AB direktifi, başlangıç kısmından itibaren paraya çevrilebilirliğe ilişkin değerlendirmeler bulundurmaktadır. Başlangıç kısmının 9. ve 10. maddelerinde belirtildiği üzere kullanıcının güveninin sağlanması paraya çevrilebilirlik ile mümkündür ve bu çevrilebilirlik de nominal değer üzerinden olmalıdır.

Aynı direktifin paraya çevrilebilirlik kenar başlıklı üçüncü maddesi, bu hususu ayrıntılı olarak düzenlemiştir. Bu maddede elektronik para kullanıcılarının, elektronik paraların fon karşılığını talep etmelerine ilişkin konular düzenlenmiştir.

Buna göre söz konusu maddenin ilk fıkrasında elektronik paranın geçerli olduğu süre boyunca paranın nakit karşılığının yahut belirtilen hesaba transferinin istenebileceği ve bunun için yalnızca transfer için gerekli ücretin talep edilebileceği bunun haricinde bir ücret talep edilemeyeceği belirtilmiştir.²⁶

İlgili maddenin ikinci fıkrasında ise paraya çevrilebilirliğe ilişkin hususların sözleşmede özellikle belirtilmesi gerektiği düzenlenmiştir. Çekilebilecek minimum tutarın sözleşmede belirlenebileceği ancak bunun 10 avroyu geçemeyeceği üçüncü fıkrada belirtilmiştir. Bu minimum tutar, Danimarka'da 3,35 avro, İtalya'da ise 5 avroya kadar düşürülmüştür.²⁷

²⁵ Mehmet Sıddık Yurtççek, "Hukuki Açıdan Elektronik Para" (Doktora tezi, Marmara Üniversitesi, 2012), 154.

²⁶ Bu madde; birinci maddede yer alan tanımın "elektronik para kuruluşu tarafından kabul edilen ve karşılığında çıkarılacak elektronik paradan az olmayan fon karşılığı" ibaresini tamamlayıcı niteliktedir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için, bkz. Athanassiou ve Mas-Guix, "Electronic Money," 21.

²⁷ Yurtççek, "Hukuki Açıdan Elektronik Para," 164.

2009/110/EC numaralı direktifte ise başlangıç kısmında kullanıcıları koruma ve nominal değer üzerinden çevrilebilirlik zikredildikten sonra minimum değer dayatmanın yanlış olacağı ve yapılan masrafların karşılığı bir ücret talep edilebileceği belirtilmiştir.

2009/110/EC numaralı direktifin 11. maddesi de paraya çevrilebilirliğe ilişkindir. İhraç ve paraya çevrilebilirlik başlıklı bu maddenin birinci fıkrasına göre, üye ülkeler elektronik para ihraç eden kuruluşların topladıkları fonların nominal değeri üzerinden elektronik para ihraç etmelerini sağlamalıdır. Ayrıca üye ülkeler elektronik para kuruluşlarının her an kullanıcıdan gelen talep üzerine elektronik paranın fon karşılığını vermesini sağlamalıdır. Elektronik para kuruluşu ve kullanıcısı arasında elektronik para kullanımına ilişkin yapılan sözleşmede paraya çevrilebilirlik hususu ve paraya çevirme ihtimalinde doğabilecek ücretler hakkında bilgi bulunmalıdır ve bu sözleşme söz konusu bilgi karşı tarafa aktarılmadan kurulmamalıdır.

Paraya çevrilme esnasında ücret talebi ancak 11. maddenin üçüncü fıkrasında belirtildiği üzere bunun sözleşmede geçmesi halinde mümkün olabilir. Kanun koyucu bunun üç farklı durumda nasıl gerçekleşeceğini belirtmiştir. Bu durumlar; *“sözleşme sona ermeden paranın geri istenmesi hali”*, *“eğer sözleşmenin bir sonlanma tarihi var ve kullanıcı bundan önce sözleşmeyi sonlandırmışsa”*, *“paraya çevrilmenin sözleşmenin sona ermesinden bir yıl sonra talep edilmiş olması halinde”* şeklindedir.

Bu durumlarda talep edilen ücret yalnızca yapılan masrafı karşılayacak uygun ve orantılı bir miktar olmalıdır. Sözleşmenin sona ermesinden önce talep edilen paraya çevirme paranın tamamına yahut bir kısmına yönelik olabilir. Eğer sözleşmenin sona ermesinin üzerinden bir yıl veya daha fazla süre geçtikten sonra paraya çevrilme talep ediliyorsa ancak paranın tamamı talep edilebilir kısmî paraya çevirme talep edilemez.

Elektronik para kullanıcısı değil de tüketici olmayıp elektronik para kabul eden kişinin paraya çevirme hususunda hakları elektronik para kuruluşu ile aralarındaki sözleşmeye göre belirlenir.

6493 sayılı Kanunda paraya çevrilebilirlik hususu şu şekildedir. Kanununun 20. maddesinin kenar başlığı elektronik para ihracıdır. Bu maddenin ilk fıkrası ile fon karşılığı ihraç hususu netleştirilerek, alınan fon kadar elektronik para ihracı yapılabileceği belirtilmiştir. 2000/46/EC numaralı AB direktifinin 1/3(b)ii maddesi de benzer hükmü muhtevirdir.

Söz konusu maddenin ikinci fıkrasında ise yatırılan fonların gecikmeksizin elektronik paraya çevrileceği hususu ifade edilerek, elektronik para kullanıcıların gecikmeden kaynaklı muhtemel zararı önlenmek istenmiştir. 2000/46/EC numaralı AB direktifinde bu husus, md. 2/3'te "*derhal*" olarak ifade edilirken, 2009/110/EC numaralı AB direktifinde 6493 sayılı kanunumuzda geçtiği şekli olan "*gecikmeksizin*" ibaresiyle değiştirilmiştir. Bu husus, elektronik para karşılığında temin edilen fon için faiz ve herhangi bir fayda sağlanamayacağı hususuyla da yakın ilişki içerisindedir.

İlgili maddenin üçüncü fıkrasında elektronik para karşılığında toplanan fonların 5411 sayılı kanunda belirtilen bankalar nezdinde tutulacak hesapta bloke edileceği belirtilmiştir. Bu husus, elektronik para kuruluşlarının elektronik para ihracı işini yapmaktan elde edeceği faydayı ciddi anlamda ortadan kaldırmaktadır. AB düzenlemelerinde fonların ne şekilde kullanılabilmesine ilişkin ciddi yaptırımlar olmasına rağmen bu şekilde bir düzenleme 6493 sayılı kanunda yer almamaktadır. Bu husus elektronik para ihracı için toplanan fonun mevduat teşkil etmemesi ile de bağlantılıdır.

Ödeme Hizmetleri ve Elektronik Para İhracı ile Ödeme Kuruluşları ve Elektronik Para Kuruluşları Hakkında Yönetmeliğin yedinci maddesi elektronik paranın paraya çevrilebilirliği başlıklıdır. Bunun birinci fıkrasına göre talep üzerine paraya çevirme gecikmeksizin yerine getirilmelidir. İkinci fıkrada da belirtildiği üzere, paraya çevrilme sahip olunan elektronik paranın tamamına yönelik olabileceği gibi kısmî de olabilir. AB direktiflerinde bu husus sözleşmenin sona ermesinden önce ve sona ermesinden sonra şeklinde iki kısma ayrılarak ayrıca incelenmiştir. Ulusal düzenlemelerimizde bu şekilde geçmesi kullanıcı açısından daha olumlu olmuştur. Üçüncü fıkrada AB direktifleri ile uygun şekilde, fona çevirme ile

alakalı yükümlülük ve ücretlerin sözleşmede açıkça belirtilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Fona çevirme ihtimalinde talep edilebilecek ücretler de AB düzenlemeleriyle ortak olarak sözleşmenin sona ermesinden önce, sözleşmede belirlenmiş son kullanma tarihinden önce yahut son kullanma tarihinin geçmesinin üzerinde bir sene ve daha sonra talep edilmesi halleri ile sınırlandırılmıştır. Yine AB düzenlemelerinde olduğu gibi ücret yapılan masrafla orantılı olmalıdır. Kullanıcının tüketici olmaması ihtimali de istisna tutulmuştur.

B. İhtiyatî Denetim

Elektronik para kuruluşlarının yedinde kullanıcılarına ait büyük miktarda para bulundurmalarından ötürü bir denetime tabi tutulmaları gerekliliği açıktır. Ancak yapılan düzenlemelerle getirilen denetimin, olması gerekenden çok daha ağır bir denetim öngördüğü doktrinde dile getirilmiştir.²⁸ Bizzat düzenlemelerde dahi bu husus yerini bulmuş ve 2009/110/EC numaralı AB direktifinde 2000/46/EC düzenlemesinde getirilen düzenlemelerin yerinde olmadığı, elektronik para kuruluşlarını olması gerekenden fazla kısıtladığı belirtilmiştir. İhtiyatî denetim elektronik para kuruluşlarını denetleyerek kullanıcıları korumak açısından önemli olmakla birlikte bunun için alınan önlemlerin elektronik para kuruluşları kârlılığını düşürdüğü açısından eleştirilmiştir.

Elektronik para kuruluşlarına ilişkin iki AB direktifi de elektronik para kuruluşlarının ihtiyatî denetimi ve takibi başlığını taşımaktadır. Elektronik para direktiflerinin amacı bu kuruluşlarının denetimini sağlamaktır.

2000/46/EC numaralı AB direktifin başlangıç kısmının 11. ve 13. fıkraları konuya ilişkin olarak iki maddede de elektronik para kuruluşları, kredi kuruluşları ile karşılaştırılmış ve bu bakımdan bir denetime ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir. 11. fıkrada denetimin hantal bir yapıda olmaması gerektiği belirtilmiştir.

²⁸ Krueger, yalnızca lisans zorunluluğunun bile piyasaya girişi yeterince zorlayacağı bir piyasada sermaye ve özkaynak yükümlülüklerinin en iyi ihtimalde büyük firmaları zorlamasa bile küçük firmaların piyasaya girişini ciddi manada engelleyeceğini zikretmektedir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için, bkz. Krueger, "Innovation," 20.

2000/46/EC numaralı AB direktifinin birinci maddesinin beşinci fıkrasına göre, elektronik para kuruluşlarının yapabileceği işlemlere birtakım sınırlar getirilmiştir. Fıkranın (a) bendinde elektronik para kuruluşları elektronik paranın ihracı ve yönetimi ile alakalı ve diğer ödeme sistemleri ihracı işleri ile uğraşabilirler ancak kredi sağlamak bu işlerden biri olamaz.²⁹ (b) bendine göre ise elektronik para kuruluşu diğer kuruluşlar adına veri saklama işi yapabilir. Ayrıca elektronik para kuruluşlarının diğer kuruluşlarda ortaklıklarının bulunması da mümkün değildir. İstisnası ise elektronik para ihracına ilişkin işleriyle alakalı kurumlardır. Bu sınırlandırmalar elektronik para kurumlarının banka hüviyeti kazanmaması için getirilmiş düzenlemelerdir. Düzenlemelerin aşırı olduğu ve elektronik para kuruluşlarının çalışma alanını çok daralttığı iddia edilmiştir.³⁰ Ancak düzenlemeler elektronik para kuruluşlarının istikrarını korumak amaçlıdır.³¹

2000/46/EC numaralı AB direktifinin altıncı maddesinde direktifin 4. ve 5. maddelerinde sıralanan başlangıç sermayesi, özkaynak yükümlülükleri ve yatırım sınırlamalarının kontrol süresi belirtilmiştir. Buna göre yılda en az iki kere kontrol yapılmalıdır. Bu kontrol elektronik para kuruluşlarının kendileri tarafından yapılabileceği gibi ilgili bilgilerin yetkili otoritelere gönderilmesi suretiyle yetkili otoritelerce de yapılabilir. Üye ülkelerden Polonya hariç tüm ülkeler yılda en az 2 kontrol hükmünü kabul etmişlerdir. Polonya'da yılda bir kontrolün yeterli olacağı şeklinde düzenleme yapılmıştır.³² Bunun haricinde kontrolleri aylık seviyeye kadar çıkaran ülkeler söz konusudur.

Yine 2000/46/EC numaralı AB direktifinin yedinci maddesinin kenar başlığı sağlam ve ihtiyatlı işleyiştir. Bu maddeye göre elektronik para kuruluşlarının yönetim, idare ve muhasebesinin sağlam ve

²⁹ Elektronik para kuruluşlarına mevduat toplama ve kredi verme imkânı olmadığından ötürü bankalara uygulanandan daha hafif yükümlülükler belirlenmiştir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için, bkz. Athanassiou ve Mas-Guix, "Electronic Money," 15.

³⁰ Krueger, "Innovation," 16.

³¹ Yurtççek, "Hukuki Açıdan Elektronik Para," 161.

³² Yurtççek, "Hukuki Açıdan Elektronik Para," 169.

ihtiyatlı prosedürlere tâbi olması ve yeterli iç kontrol mekanizmasına sahip olması gerekir. Bu kontrol mekanizmaları gerek finansal gerek finansal olmayan risklere cevap verebilecek nitelikte olmalıdır. Kendi faaliyet alanı ile bağlantı olarak operasyonel veya yardımcı işler yapan herhangi bir kuruluş ile yapılan işbirliğine ilişkin teknik ve prosedürel riskler de buna dâhildir. Maddede elektronik para kuruluşunun işleyişinin sağlam olması, dolayısıyla elektronik para kullanıcılarına olan yükümlülüklerin yerine getirilmesi hususunda herhangi bir sorun çıkmaması adına bu şekilde düzenleme yapılmıştır.

2009/110/EC numaralı AB direktifinde ise 2000/46/EC numaralı AB direktifinde öngörülen denetimin ağırlığı başlangıç kısmının dokuzuncu fıkrasında zikredilmiştir. Buna göre, elektronik para kuruluşlarına yönelik ihtiyatî denetim hususu kurumların muhatap oldukları riskler göz önünde bulundurularak gözden geçirilip düzenlenmelidir. Bu düzenleme ödeme kuruluşlarına yönelik olarak düzenlenen 2007/64/EC numaralı AB direktifi ile uyumlu olmalıdır. Dolayısıyla belirtilen direktifin ilgili maddeleri mutatis mutandis(gereken değişiklikler göz önünde bulundurularak) elektronik para kuruluşlarına da herhangi bir önyargı olmadan uygulanmalıdır. Fıkranın devamında, belirtilen direktifteki bazı atıfların bu durumda nasıl anlaşılması gerektiği belirtilmiştir.

2009/110/EC numaralı AB direktifinin üçüncü ve yedinci maddeleri de ihtiyatî denetim için bazı yollar belirlemiştir. Genel ihtiyatî kurallar başlıklı üçüncü maddenin birinci fıkrasına göre, 2007/64/EC numaralı AB direktifinin 5, 10 ila 15, 17/7 ve 18 ilâ 25 maddeleri gereken değişiklikler göz önünde bulundurularak elektronik para kuruluşlarına da uygulanır. Belirtilen maddeler ödeme kuruluşlarının yetkilendirilme ve yetkisinin sürdürülmesine ilişkin düzenlemelerdir.

2009/110/EC numaralı AB direktifinin üçüncü maddesinin ikinci fıkrasına göre elektronik para kuruluşları elektronik para karşılığında topladıkları fonları değerlendirme biçimini değiştirdiği takdirde yetkili otoriteleri buna ilişkin bilgilendirmeleri gerekir. Önceki direktifte buna ilişkin bir düzenleme olmadığından elektronik para kuruluşlarının fon değerlendirmeleri açısından daha sıkı bir kontrolle alındığı söylenebilir.

2009/110/EC numaralı AB direktifinin üçüncü maddesinin üçüncü fıkrasına göre elektronik para kuruluşlarının ortaklığına katılmak, ortaklığından ayrılmak, ortaklık payını artırmak veya düşürmek isteyen gerçek veya tüzel kişiler yetkili kurumları bu işlem ve bu işlemdeki amaçları ile alakalı bilgilendirmeleri gerekir. Teklif olunan alıcı gerekli bilgileri yetkili otoriteye sağlar. Yetkili otoriteler teklif olunan kişiyi uygun bulurlarsa görüşlerini bu şekilde açıklarlar. Teklif olunan kişi yetkililerce uygun bulunmazsa gerekli tedbirler alınarak işlem sonlandırılır. Bu tedbirler ilgili müdür ve yetkililere yönelik tedbir kararları veya yaptırımlar şeklinde olabileceği gibi söz konusu hisse sahibinin oy hakkının askıya alınması şeklinde de olabilir. Belirtilen bilgileri sağlamayan tüzel kişiler de aynı şekilde tedbirlere konu olabilirler. Eğer yetkili otoritenin itirazına rağmen işlem gerçekleşirse -alınacak diğer tedbirlerden bağımsız olarak- söz konusu hisse sahibinin oy hakkı askıya alınır ve hâlihazırda vermiş olduğu oylar geçersiz sayılır. Elektronik para kuruluşları tarafından elektronik para ihracı dışında yapılan işlemlerle alakalı olarak üye devletler yetkili otoriteleri bu fıkra da geçen önlemleri almaktan muaf tutabilirler. Önceki direktifte yer almayan ve elektronik para kuruluşlarının işleyişlerini sürdürmelerinde sorun oluşturabilecek ve dolayısıyla elektronik para kullanıcılarını zarara uğratabilecek bu husus düzenleme kapsamında denetim altına alınmıştır. Belirtilen önlemler ciddi yaptırımlar içermektedir.

Üye ülkeler elektronik para kuruluşlarına kendi adlarına elektronik para ihracı yapmaları için yetki verebilirler. Ancak bu durumda 2007/64/EC numaralı AB direktifinin 25. maddesinde öngörülen prosedüre uymaları gerekir.

2009/110/EC numaralı AB direktifinin üçüncü maddesinin son fıkrasına göre elektronik para kuruluşları acenteler üzerinden elektronik para ihracı yapamazlar. Ancak 2007/64/EC numaralı AB direktifinin 17. maddesinde tanımlanan şartlar sağlandığı takdirde 2009/110/EC numaralı AB direktifinin 6/1(a) maddesinde tanımlanan ödeme hizmetlerini acenteler üzerinden sunabilirler.

2009/110/EC numaralı AB direktifinin yedinci maddesine göre ise üye ülkeler elektronik para kuruluşlarının elektronik para ihracı

neticesinde topladıkları fonları 2007/64/EC numaralı AB direktifinin md. 9/1 ve 9/2 hükümlerine göre korumalarını sağlamalıdır. Ödeme aracı olarak kullanılacak fonların elektronik para kuruluşunun ödeme hesabına geçmedikçe korunması gerekmez. Aksi takdirde 2007/64/EC numaralı AB direktifinde belirtilen süre neticelenene kadar korunur. 2007/64/EC numaralı AB direktifinin 4/27 maddesi gereği bu süre beş iş günüdür.

Maddenin ikinci fıkrasında da yatırımların değerlendirilmesi hususu incelenmiştir. Buna göre ilgili direktifte belirtildiği üzere sermaye bedeli özgün riski % 1,6'nın üzerinde olmamalıdır. Yatırımlar yüksek oranda likit, paraya çevrilebilir ve düşük riskli yatırım alanlarında muhafaza edilmelidir. İstisnai durumlarda yetkili kurumlar elektronik para kuruluşlarına gerekli değerlendirmeler üzerine yatırımlarını belirtilen tipte olmayan şekilde değerlendirmesine izin verebilir.

Elektronik para kuruluşlarının elektronik para ihracı haricindeki -2009/110/EC numaralı AB direktifinin 6/1(a) maddesinde tanımlanan işlerine 2007/64/EC numaralı AB direktifinin 9. maddesi uygulanır.

Aynı direktifin 14. maddesinde ise enflasyon veya değişen teknolojik şartlara uygun olarak önlemler alınabileceği belirtilmiştir.

6493 sayılı kanununun 18. maddesinin üçüncü fıkrasında ise elektronik para kuruluşlarının başlangıç sermayesi ve yükümlü olduğu diğer hususlar belirtilmiştir. Buna göre elektronik para kuruluşlarının; *“Anonim şirket³³ şeklinde kurulması; sermayesinde yüzde on ve üzerinde paya sahip olanların ve kontrolü elinde bulunduranların 5411 sayılı Kanunda banka kurucuları için aranan nitelikleri haiz olması; pay senetlerinin nakit karşılığı çıkarılması ve tamamının nama yazılı olması; nakden ve her türlü muvazaadan ari ödenmiş sermayesinin en az beş milyon Türk*

³³ Anonim şirketlerde daha belirgin bir şekilde gerçekleşen büyük sermayelerin toplanabilmesi, sorumluluğun sınırlandırılması ve işletmede devamlılık ve kurumsallaşma hususu anonim şirketlere olan güveni artırır. Bu konuda ayrıntılı bilgi için, bkz. Hasan Pulaşlı, *Şirketler Hukuku Genel Esaslar* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2015), 260.

Lirası olması; bu Kanun kapsamındaki işlemleri gerçekleştirebilecek yönetim, yeterli personel ve teknik donanımına sahip olması, şikâyet ve itirazlarla ilgili birimleri oluşturması; bu Kanun kapsamında yürütecekleri faaliyetlerin sürekliliğine ve elektronik para kullanıcılarına ilişkin fon ve bilgilerin güvenliğine ve gizliliğine dair gerekli tedbirleri alması; kurumun denetimini engellemeyecek şeffaf ve açık bir ortaklık yapısı ve organizasyon şemasına sahip olması,” gerekmektedir. Başlangıç sermayesi ve yönetimdeki kişilerle alakalı hükümlerin benzerleri AB düzenlemelerinde de bulunmakla birlikte diğer hükümler AB düzenlemeleri ile tam manada aynı değildir.

6493 sayılı kanunun 21. maddesinde ödeme kuruluşları ve PTT A.Ş. ile birlikte elektronik para kuruluşlarının denetimine esas oluşturacak hükümler belirlenmiştir. Bu hükümlere göre, elektronik para kuruluşlarının denetimi Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu tarafından yapılacaktır. Elektronik para kuruluşları gizli statüde yahut ticari sır, meslek sırrı gibi nitelikte olsalar dahi Kurum tarafından talep edilen her tür belgeyi sunmak zorundadırlar.

6493 sayılı Kanunun 22. maddesinde fonların korunması ve teminat hususu düzenlenmiştir. Buna göre, elektronik para kuruluşunun topladığı fonları değerlendirme biçimi yönetmelikle belirlenir. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu tarafından elektronik paraların Merkez Bankası nezdinde bir miktar para bulundurmaları yükümlülüğü getirilebilir. Üçüncü fıkrada da fon sahiplerinin haklarının tazmini için bu teminatların kullanılacağı ve elektronik para kuruluşlarının bu tazminden sorumlu oldukları belirtilmiştir. Elektronik para kullanıcılarının haklarını korumak adına getirilmiş bu teminat yükümlülüğü AB düzenlemelerinde mevcut değildir.

Madde 25’te elektronik para kuruluşları ile alakalı önemli pay devirlerinin Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu iznine tâbi olacağı belirtilmiştir. 2009/110/EC numaralı AB direktifi md. 3/3 de benzer bir düzenleme içermektedir.

6493 sayılı Kanununun 28. maddesinde izinsiz faaliyette bulunma ile ilgili cezai sorumluluk hükümleri ihdas edilmiştir.³⁴ Buna göre, izinsiz faaliyette bulunma yahut elektronik para kuruluşu olmadığı halde kendisini bu şekilde gösterme gibi bir durum söz konusu olursa ilgili kişiler bir ilâ üç yıl hapis cezası ve beş bin güne kadar adli para ile cezalandırılırlar. Bunu gerçekleştiren işyerinin iki aydan altı aya kadar geçici olarak tekrarı halinde ise sürekli olarak kapatılmasına karar verilir.

AB direktifleriyle benzer şekilde Ödeme Hizmetleri ve Elektronik Para İhracı ile Ödeme Kuruluşları ve Elektronik Para Kuruluşları Hakkında Yönetmeliğin 25. maddesinde belirtilen asgari öz kaynak yükümlülüklerini tedavüldeki ortalama elektronik para tutarının %2'si olarak belirlemiştir. Ödeme hizmeti de sunan elektronik para kuruluşunun buna ilişkin asgari öz kaynak yükümlülüğü ayrıca hesaplanır. Öz kaynağın belirlenen miktarların altına düşmesi ihtimalinde kurum bilgilendirilir.

Elektronik para kuruluşları, elektronik para ihracı karşılığında topladığı fonları bankalar nezdinde açtıkları hesaplarda tutarlar ve başka amaçlarla kullanamazlar.

C. Muafiyet

Birçok müellif elektronik para kuruluşlarını denetim için getirilen düzenlemelerin gerekenden daha ağır olduğu hususunu ifade etmiştir. Elektronik para kuruluşlarına yönelik ağır düzenlemelerin bunların istisnalarını oluşturmayı da gerektirdiği görülmüştür. Bu bağlamda gerek Türk gerekse AB düzenlemelerinde elektronik para kuruluşlarına yönelik bazı istisnalar getirilmiştir. AB düzenlemelerinde bu istisnalar yerel çalışan ve kıyasla daha küçük olan elektronik para kuruluşlarına yöneliktir.³⁵ Türk düzenlemelerinde ise belirli bir hizmet alanına yönelik olan veya belli sınırlar dâhilinde kullanı-

³⁴ Ayrıntılı bilgi için, bkz. Çiğdem Güven, "6493 sayılı Kanunda İdari ve Cezai Sorumluluk," *Ankara Barosu Dergisi* 72, no. 3 (2014).

³⁵ Birlik üyesi 6 ülke muafiyet tanıma işlemi yapmamış, 19 ülke ise bazı kurumlara muafiyet tanımıştır. Bu konuda ayrıntılı bilgi için, bkz. Yurtçiçek, "Hukuki Açından Elektronik Para," 171.

lan elektronik paralar için istisna getirilmiştir. Böylece elektronik para kuruluşlarına ilişkin ağır düzenlemelerden bazı küçük ya da yerel kuruluşları ayrı tutarak orantılılık sağlar.

AB düzenlemelerinde amacın elektronik para kuruluşlarına ilişkin ulusal düzenlemelerin uyumlu hale getirilerek AB içerisinde tek pasaport ilkesinin uygulanacağı³⁶ ve Birlik içerisinde her yerde geçerli elektronik para kuruluşları kurulmasına imkân sağlamak olmasına rağmen ulusal elektronik para kuruluşlarına yönelik muafiyet düzenlemelerinin bulunması doktrinde çokça eleştirilmiştir.

2000/46/EC numaralı AB direktifinin başlangıç bölümünün 15. fıkrasında muafiyet hususu ele alınarak çok fazla kapsam daraltılmadan yalnızca *“ülkelerin -kendi sınırları içerisinde faaliyet gösterdikleri takdirde- elektronik para kuruluşları için direktifte öngörülen bazı yükümlülükler açısından muafiyet tanımları mümkündür”* şeklinde bir düzenleme yaparak ayrıntılı sınırlandırmayı hükümler kısmına bırakmıştır. Direktifin muafiyet kenar başlıklı sekizinci maddesine göre belirli şartlar altında üye ülkeler yetkili otoritelerine 2000/46/EC numaralı AB direktifinin ve 2000/12/EC numaralı AB direktifinin bazı maddelerini veya maddelerinin tamamının uygulanmamasına, ilgili elektronik para kuruluşları sıralanan aşağıdaki şartları sağlıyorsa araçlarının 150 avrodan yüksek miktar taşımaması şartıyla izin verebilir;

- ▶ Elektronik para kuruluşunun direktifin 1/3(a) maddesine göre yükümlü olduğu ödenmemiş elektronik para miktarı genelde 5 milyon avroyu ve asla 6 milyon avroyu aşmıyorsa ya da,
- ▶ İhraç edilen elektronik para yalnızca elektronik para ihraç eden kuruluşların yan şirketleri tarafından kabul ediliyorsa ya da,
- ▶ İhraç edilen para sınırlı sayıda girişim tarafından kabul ediliyor ve bunlar da belli bir sınırlı alan veya aynı binada hizmet vermeleri yahut ihraç eden kuruluş ile ortak pazarlama veya dağıtım planı gibi yakınlıkları sebebiyle ayırt edilebiliyor ise.

³⁶ Birlik genelinde tek pasaport ilkesi denilen tek ülkeden alınan yetki ile tüm üye ülkelerde işlem yapabilme hakkından yararlanabilen elektronik para kuruluşu ise yalnızca üç tanedir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için, bkz. Yurtççek, “The Legal Nature,” 292.

Mezkûr maddenin ikinci fıkrası birinci fıkraya göre muafiyet tanınmış elektronik para kuruluşlarının karşılıklı tanıma anlaşmalarından faydalanamayacağını belirtmiştir.³⁷ Üçüncü fıkra ise üye devletlerin muafiyet tanınan elektronik para kuruluşlarının yükümlülükleri sağlayıp sağlamadıklarına bildirim yükümlülüğü getirmeleri gerektiğini düzenlenmiştir.

Elektronik para kuruluşları için direktifte bazı ağır yükümlülükler belirlenmiştir. Bundan dolayı nispeten küçük yahut sınırlı işlev gören bazı durumlar için muafiyet tanınması gerekliliği hâsıl olmuştur.³⁸ Ağır yükümlülüklerden kurtulmak isteyen küçük elektronik para kuruluşlarının tek pasaport imkânından men edilmesi doktrinde eleştirilmiştir. Bu husus hem elektronik para kuruluşları için geçerli olması planlanan tek pasaport ilkesine ters düşeceği hem de bundan da öte ülkeler içindeki rekabeti olumsuz yönde etkileyeceği yönünde eleştirilmiştir.³⁹ Almanya gibi bazı ülkeler muafiyetlerden yararlanmayarak direktifi doğrudan uygulama yönünde politika benimseseler de İngiltere gibi bazı ülkeler ise muafiyetlerden sonuna kadar faydalanmayı düşünmektedir.⁴⁰

2009/110/EC numaralı AB direktifinde hem başlangıç hem de hükümler kısmında daha ayrıntılı düzenlemeye gidilmiştir. İlk olarak başlangıç kısmının 5. fıkrasına göre, bu direktifin elektronik para ihracı yapan ödeme hizmeti sağlayıcılarına yönelik olması uygun olacaktır. Direktif sınırlı alanda veya belirli ürün yahut hizmetlerin temininde kullanılan elektronik paralara uygulanmamalıdır. Bu sınırlı alanda kullanımın tespiti için de şu kıstaslar kullanılmalıdır; belirli bir market veya marketler zincirinde kullanılma veya coğrafi alandan bağımsız olarak belirli tip mal veya hizmetleri alımında kullanılma. Bu araçlar petrol istasyonları için özel tasarlanmış kart-

³⁷ Standartların düşürülmesinin karşılığı olarak tek pasaport imkânından yararlanılmaması belirlenmiştir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için, bkz. Krueger, "Innovation," 15.

³⁸ Athanassiou ve Mas-Guix, "Electronic Money," 24-25.

³⁹ Athanassiou ve Mas-Guix, "Electronic Money," 25.

⁴⁰ Krueger, "Innovation," 17.

lar, ulaşım kartları, üyelik kartları vs. olabilir. Sınırlı alanda hizmet veren bu tarz uygulamalar genel seviyede hizmet verme yoluna giderlerse muafiyetin dışında tutulacaklardır. Yalnızca belli bir liste dâhilindeki yerlerde hizmet sunan uygulamalar da bu listeler genelinde gittikçe büyüyen bir ağ şeklinde çalıştığından ötürü muafiyet kapsamında olmayacaklardır.

Yine başlangıç bölümünün 16. fıkrasına göre, üye ülkelerin sınırlı miktarda para ihracı yapan elektronik para kuruluşlarını direktifin bazı maddelerinden muaf tutabileceğini kabul etmek gerekir. Bu muafiyetten yararlanan kuruluşlar birlik içerisinde kurulum ve servis sağlama özgürlüğünden yararlanamazlar. Bir ödeme sisteminin parçası olarak da bu hizmeti sağlamaları mümkün değildir. Direktiflerde belirtilen muafiyetten faydalansa dahi tüm elektronik para kuruluşlarının kayıtlı olmaları gerekir. Bu bağlamda bu kuruluşların da kayıt altında tutulmaları gerekir. 17. fıkrada da diğer elektronik para ihraç eden kuruluşlar ile birlikte muaf tutulmuş elektronik para kuruluşları da belirtilerek üye devletlerin bunlar haricindeki kurum ve kuruluşlara elektronik para ihracı yetkisi tanımaması gerektiği zikredilmiştir. Bu husus direktifin üçüncü maddesinin ikinci fıkrasında da benzer şekilde geçmektedir.

2009/110/EC numaralı AB direktifinin muafiyete ilişkin 9. maddesine göre, üye ülkeler yetkili kuruluşlarını, direktifin 3, 4, 5 ve 7. maddelerinde belirtilen şartları sağlıyorsa bazı tüzel kişilere yükümlülükleri uygulayıp uygulamamak hususunda serbest bırakabilir. Bu şartlar;

- ▶ Muaf tutulacak tüzel kişiliğin ödenmemiş ortalama elektronik para miktarı üye ülke tarafından belirlenecek ve 5 milyon avroyu geçmeyecek bir sınırın altında olması ve,
- ▶ Tüzel kişiliğin yönetim ve idaresinde olan hiçbir gerçek kişinin daha önce terörizm finansmanı ve kara para aklama suçlarından suçlu bulunmamış olmasıdır.

Elektronik para kuruluşunun elektronik para ihracı haricindeki işler için ödenmemiş ortalama elektronik para hesabı yapmaya yeter bilgisi yok ise yetkili otorite temsili bilgiler ve geçmiş veriler üzerin-

den hesap yapılmasına izin verir. Eğer bu veriyi hesaplayacak yeterli süre geçmemişse iş planı üzerinden yetkili otoritenin düzeltilmesine tâbi bir hesap yapılır. Üye ülkeler aynı zamanda bu muafiyeti sağlamak için elektronik para cihazında taşınabilecek bir maksimum miktar belirleyebilir. Bu şekilde yetkilendirilen elektronik para kuruluşları 2007/64/EC numaralı AB direktifinin 26. maddesinde belirtilen şartlar yerine getirildiği takdirde ödeme hizmetleri sunabilir. İkinci fıkraya göre, bu şartlar altında yetkilendirilebilecek tüzel kişinin merkezi üye ülkenin içerisinde olmalıdır. Bu şartlar altında yetkilendirilmiş kuruluş elektronik para kuruluşu gibi muamele görür. Ancak 2007/64/EC numaralı AB direktifinin 10/9 ve 25. maddesi bu kuruluşlara uygulanmaz.

Yine 2009/110/EC numaralı AB direktifinin 9. maddesinin beşinci fıkraya göre, bu şekilde yetkilendirilen kuruluşlar durumlarında oluşan herhangi bir değişikliği yetkili birimlere iletmek durumundadır. Bununla birlikte en az yıllık olarak ödenmemiş ortalama elektronik para miktarını yetkili otoriteye belirtmek durumundadır. Üye devletler şartları sağlamadığı anlaşılan bu kuruluşlar için gerekli önlemleri alırlar. Bu durumda elektronik para kuruluşu 30 gün içerisinde yetkilendirme almalıdır. Bu süre içerisinde yetkilendirme almayan kuruluşun elektronik para ihraç etmesi yasaklanır. 2009/110/EC numaralı AB direktifinin 9. maddesi kara para aklama söz konusu olduğunda ise uygulanmaz.

6493 sayılı kanununun 18. maddesinin beşinci fıkrasında ise önemli bir istisna mevcuttur. Buna göre elektronik para ihraç eden kuruluşun *“sadece kendi mağaza ağında, sadece belirli bir mal veya hizmet grubunun satın alınmasında veya yapılan bir anlaşma sonucunda sadece belirli bir hizmet ağında kullanılabilen ön ödemeli araçlar”* 6493 sayılı kanun kapsamı dışında tutulmuştur. AB düzenlemelerinde daha fazla muafiyet yer almasına rağmen ulusal düzenlemelerimizde muafiyetler daha az tutulmuştur. Özellikle bu hususta muafiyetin tanınması kanaatimizce gereksiz yoğunluğun önüne geçmek adına faydalı olmuştur.

D. Mevduat Teşkil Etmeme

Mevduat teşkil etmeme konusu elektronik para kuruluşlarının kredi kuruluşlarından ayrı tutulması için öngörülen önlemlerden biridir. Elektronik para kuruluşlarını kendi iş alanında sınırlı tutmak için kredi kuruluşlarının yaptıkları bazı işleri yapmasına özellikle izin verilmemiştir.⁴¹ Mevduat toplama yasağı ve toplanan elektronik paranın mevduat teşkil etmemesi hususu da bu bağlamda değerlendirilebilir. Elektronik para kuruluşları 2000/46/EC numaralı AB direktifinde özel bir kredi kuruluşu sayıldığı halde bu hususlarda yapabileceği işler yine de sınırlanmıştı. 2009/110/EC numaralı AB direktifiyle kredi kuruluşu da sayılmayan elektronik para kuruluşlarının kredi kuruluşlarının yapabileceği işler açısından sınırlandırılması daha sağlam bir temele oturmuş oldu. Bununla birlikte elektronik paranın ödeme hizmetleri sağlamak açısından yetkileri 2009/110/EC numaralı AB direktifi ile artırılmıştır. Belirli şartlar sağlandığı takdirde elektronik para kuruluşlarının kredi verebileceğine ilişkin bir düzenleme istisna olarak 2009/110/EC numaralı AB direktifinde düzenlenmiştir.

2000/46/EC numaralı AB direktifinin ikinci maddesinin üçüncü fıkrasına göre, toplanan fonlar geciktirilmeksizin elektronik paraya çevrilir ve mevduat veya geri ödenebilir fon teşkil etmezler.⁴²

2009/110/EC numaralı AB direktifinin başlangıç bölümünün 13. fıkrasına göre, elektronik para ihracı 2006/48/EC numaralı direktif bağlamında bir mevduat toplama işlemi olarak değerlendirilemez çünkü elektronik para yatırım için değil ödeme yapmak için kullanılır. Elektronik para kuruluşları ihraç ettikleri elektronik para karşılığında topladıkları fonlar ile kredi veremezler. Elektronik para ihraç eden kuruluşlar ihraç edilen elektronik paranın elde tutulduğu

⁴¹ Elektronik paranın mevduat teşkil etmemesi gerektiği yönündeki görüş genel kabul görse de bu durum bazılarınca eleştirilmiştir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için, bkz. Yurtçiçek, "Hukuki Açından Elektronik Para," 162, 169.

⁴² 2006/48/EC numaralı AB direktifine göre elektronik para ihracı mevduat toplama olarak düşünülemez. Bu konuda ayrıntılı bilgi için, bkz. Yurtçiçek, "Hukuki Açından Elektronik Para," 169, 185.

müddet için bir faiz veya benzeri bir fayda sağlaması da söz konusu olamaz. Söz konusu direktifin 12. maddesi de benzer şekilde, elde tutulan elektronik para için faiz veya herhangi bir menfaat sağlamanın yasaklanması gerektiğini belirtmiştir.

6493 sayılı kanununun 20. maddesinin dördüncü ve devamı fıkralarında elektronik para kuruluşlarının yapamayacakları işlemler belirtilmiştir. Buna göre, elektronik para kuruluşu kredi verme faaliyeti yapamaz. 2000/46/EC numaralı AB direktifi benzer düzenleme içerse de 2009/110/EC numaralı AB direktifinin 6/1(b) hükmü kapsamında küçük bir alan ve belirli şartlar çerçevesinde elektronik para kuruluşunun kredi verebileceği hükmü getirilmiştir. Beşinci fıkraya göre ise elektronik para kuruluşları kullanıcının elektronik parayı elinde tuttuğu müddetle ilişkili olarak faiz yahut herhangi bir menfaat sağlayamaz. Bu husus da aynı şekilde 2009/110/EC numaralı AB direktifinin 12. maddesinde geçmektedir. Toplanan fonların mevduat olarak değerlendirilemeyeceği ise söz konusu maddenin yedinci fıkrasında hüküm altına alınmıştır. Bu husus da AB direktiflerinde aynı şekliyle yer almaktadır.

Ödeme Hizmetleri ve Elektronik Para İhracı ile Ödeme Kuruluşları ve Elektronik Para Kuruluşları Hakkında Yönetmeliğin elektronik para başlıklı bölümü iki maddeden oluşur. Elektronik para ihracı başlıklı altıncı maddesinin ilk fıkrası, yine fon karşılığı ve gecikmeksizin ihraç hususlarını özellikle belirtmiştir. İkinci fıkrada ihracın, karşılığı fonun ödemesinin yapıldığı anda gerçekleştiği varsayımı ifade edilmiştir. Üçüncü fıkrada da elektronik para kuruluşlarınca elektronik para karşılığında kabul edilen fonun miktarına ilişkin dekontun kâğıt veya elektronik kaynak üzerinde kullanıcıya vermek zorunda olduğu hususu düzenlenmiştir. Dördüncü fıkrada ise elektronik para karşılığı temin edilen fon ile alakalı elektronik paranın elde tutulduğu müddete ilişkin herhangi bir menfaat verilemeyeceği hususu kanunda belirtildiği gibi tekrar edilmiştir.

Yönetmeliğin kuruluşların yapamayacağı işler başlıklı bölümünde elektronik para kuruluşlarının yapamayacağı işlerden de bahsedilmiştir. Buna göre yönetmeliğin onuncu maddesine göre elektronik para kuruluşları; elektronik para ihraç edilmesi, ödeme

hizmetlerinin sunulması, ödeme hizmetinin sunulmasıyla ilgili olmak kaydıyla döviz alım satım işlemleri ve belli şartlar altında ödeme sistemlerinin işletilmesi haricinde hiçbir ticari faaliyette bulunamaz. AB düzenlemelerine paralel olarak elektronik para kuruluşunun herhangi bir şekilde mevduat veya katılım fonu kabul etmesi de yasaklanmıştır. Ayrıca elektronik para kuruluşları bankaymış gibi de tanıtılamaz. Yine kredi verme faaliyetleri de kuruluş tarafından yerine getirilemez. Ayrıca kuruluşun sunduğu ödeme işlemleri kuruluş tarafından taksitlendirilemez. Bu da kredi verme işlevini bu yöntemle yapılmasını önlemek adına gerekli bir düzenlemedir.

E. Geçici Düzenlemeler

Her elektronik paraya ve elektronik para kuruluşlarına ilişkin düzenlemede muhakkak bu düzenlemeden önce kurulmuş olan elektronik para kuruluşlarına ilişkin olarak geçici bazı hükümler bulunur. Hukuki güvenlik ilkesinin⁴³ de gereği olarak mevcut elektronik para kuruluşlarına yeni düzenlemelere uyum sağlamak için genelde bir müddet süre ve muafiyet tanınır.

2000/46/EC numaralı AB direktifinin 9. maddesine göre, direktiften önce kurulmuş bulunan elektronik para kuruluşları için düzenlenmiş olan direktif yahut yerel düzenlemelerden önce olan hangisi ise bundan önce kurulmuş olan elektronik para kuruluşları yetkili elektronik para kuruluşu sayılırlar. Bu kuruluşlar altı ay içerisinde direktife uygunluk açısından yükümlülüklerini tamamlarlar. Aksi halde karşılıklı tanımadan yararlanamazlar.

2009/110/EC numaralı AB direktifinin başlangıç bölümünün 23. fıkrasına göre, hukukî kesinlik açısından 2000/46/EC numaralı AB

⁴³ Hukuki Güvenlik İlkesi: Hukuk devletinde kişilerin kendilerine uygulanacak hukuk kurallarını önceden bilmeye hakları vardır. Mevcut durumda geçerli hukuk kuralı uygun davranış, gelecekte değişen hukuk kuralı dolayısıyla hukuka aykırı hale gelirse kişiler hukuka olan güvenlerini yitirirler. Bundan ötürü kural olarak geçmişe etki yasağı söz konusudur. Bu konuda ayrıntılı bilgi için, bkz. Kemal Gözler, *Türk Anayasa Hukuku Dersleri* (Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım, 2016), 87.

direktifi zamanında kurulmuş elektronik para kuruluşları için yeni direktif ile ihdas edilmiş yükümlülükleri yerine getirmeleri için belirli bir süre verilmelidir. Önceki direktifte muafiyet kapsamında kalan kuruluşlar için bu sürenin biraz daha uzun tutulması gerekir.

2009/110/EC numaralı AB direktifinin geçici hükümler başlıklı 18. maddesine göre, üye ülkeler belirli bir tarihten önce yetki için başvuran elektronik para kuruluşlarına önceki düzenlemelere göre yetkilendirme yapmalıdır. Bu kuruluşlara yeni direktif ile getirilen düzenlemelere uymaları için süre verilir. Uymadıkları takdirde yetkilerinin düşürülmesi için gerekli işlemler yapılır. Uyumu sağlayan elektronik para kuruluşlarının ise yetkilendirilmesi yapılır.

6493 sayılı kanunun geçici md. 2/3 ve 2/5'te ise kanun yürürlüğe girdiğinde hâlihazırda elektronik para ihracı yapmakta olan kurumların bir sene içerisinde gerekli izinleri alması gerektiği almadıkları takdirde kanun kapsamında faaliyette bulunamayacakları belirtilmiştir.

IV. SONUÇ

Makalemiz elektronik paraya ilişkin ulusal düzenlemelerimiz ve AB düzenlemelerini tanıtmak ve karşılaştırmak üzere bu düzenlemelerin genel değerlendirilmesi, benzer hususları ve ayırt edici kısımları üzerinden hazırlanmıştır. Bu bağlamda ulusal düzenlemelerimiz büyük oranda çeviri hüviyeti taşımakta olup temelden farklılıklar içermemektedir. Yalnız AB düzenlemelerinin en önemli amaçlarından biri olan AB içerisinde tek yetkilendirme çabası ülkemiz için geçerli olmadığından buna ilişkin kısımları da ulusal düzenlemelerimiz içermemektedir. Bununla birlikte ulusal düzenlemelerimizde bazı kavramların birbirine geçtiği ve olması gereken farkların ortaya konmadığı ileri sürülebilir.

Elektronik para her ne kadar ülkemiz adına yeni bir kavram olsa da, dünyada kullanımı uzun yıllardır mevcuttur. Ülkemizde yeni olması hasebiyle söylediğimiz henüz bir iddia niteliğinde olup herhangi bir delillendirme yapamayacak olsak da şunu belirtmek gerekir ki elektronik para potansiyeli hukuki düzenlemeler ile ortadan kaldırılmış bir kavram olarak varlığını kullanımı sınırlı düzeyde

kalmak üzere sürdürebilecektir. Bunun nedeninin elektronik para kavramının hem tüketici hem de elektronik para kuruluşu açısından gerekli yeniliği sunamaması ve gerekli faydaları sağlamasının önünün alınması olduğu söylenebilir. Mevcut durumda elektronik para; özellikle bankamatik ve kredi kartlarına alternatif oluşturabilecek bir potansiyele sahip değildir.⁴⁴

Anlattığımız üzere elektronik paranın belirtilen şartlar altında bir yenilik ortaya koyma ihtimali erken düzenlemeler ve bankalarla rekabet sonucunda ortadan kalkmış gibi görünmektedir. Ancak yine de belirtmek gerekir ki elektronik paranın fitilini yaktığı dağıtık para yapısı elektronik para başarılı olsun ya da olmasın para sisteminde yerini bulmuş ve uygun zamanda büyük yenilikler getirmek üzere sırasını beklemektedir.

⁴⁴ Elektronik paranın bir başarısızlık olması ile alakalı bir çalışma için, bkz. Hugo Godschalk ve Malte Krueger. "Why e-Money Still Fails," erişim tarihi 17 Aralık 2017 https://www.researchgate.net/publication/244136842_Why_e-money_still_fails_-_chances_of_e-money_within_a_competitive_payment_instrument_market.

KAYNAKÇA

- Association of E-money Institutions in the Netherlands. "Electronic Money and E-money Institutions." Erişim tarihi 17 Aralık 2017. <https://www.simonl.org/docs/empp1511.doc>.
- Athanassiou, Phoebus ve Natalia Mas-Guix. "Electronic Money Institutions (Current Trends, Regulatory Issues and Future Prospects)." *European Central Bank Legal Working Paper Series*. Temmuz 2008. <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scplps/ecblwp7.pdf?21a28d70b208180883a898dad73451c4>.
- BDDK. "Elektronik Para Kuruluşları." Erişim tarihi 18 Aralık 2019. <https://www.bddk.org.tr/Kuruluslar-Kategori/Elektronik-Para-Kuruluslari/7>.
- Ekşioğlu, Erdoğan. "Elektronik Para Kullanımının Ekonomik Etkileri (Türkiye Üzerinde Bir Uygulama)." Doktora Tezi, Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017.
- Elgin, Ceyhan, Refik Erzan ve Umut Kuzubaş. *Türkiye'de Nakit ve Kart Ödemelerinin Karşılaştırmalı Maliyeti*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Ekonomi ve Ekonometri Merkezi, 2013. <https://newsroom.mastercard.com/eu/files/2015/06/MasterCard-Arastirma-NakitsizYasam-131013.pdf>.
- EUR-Lex. "Directive 2006/48/Ec of the European Parliament and of the Council of 26 October 2005 on the prevention of the use of the financial system for the purpose of money laundering and terrorist financing." Erişim tarihi 9 Nisan 2018. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32005L0060&from=EN>.
- EUR-Lex. "Directive 2006/48/Ec of the European Parliament and of the Council of 14 June 2006 relating to the taking up and pursuit of the business of credit institutions (recast)." Erişim tarihi 9 Nisan 2018. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32006L0048 &from=EN>.

- EUR-Lex. "Directive 2006/48/Ec of the European Parliament and of the Council of 16 September 2009 on the taking up, pursuit and prudential supervision of the business of electronic money institutions amending Directives 2005/60/EC and 2006/48/EC and repealing Directive 2000/46/EC." Erişim tarihi 9 Nisan 2018. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32009L0110&from=EN>.
- EUR-Lex. "Directive 2000/46/EC of the European Parliament and of the Council of 18 September 2000 on the taking up, pursuit of and prudential supervision of the business of electronic money institutions." Erişim tarihi 9 Nisan 2018. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32000L0046&from=EN>.
- Farrugia, George. "Money Laundering in Cyberspace." Erişim tarihi 17 Aralık 2017. https://fiumalta.org/library/PDF/ml_cyberspace.pdf.
- Gao, Jerry. "Electronic Cash Payment Protocols and Systems." Erişim tarihi 17 Aralık 2017. <http://www.dmi.unipg.it/bista/didattica/sicurezza-pg/sistemi-pagamento/e-cash-payment.v1.10.20.pdf>.
- Godschalk, Hugo ve Malte Krueger. "Why e-Money Still Fails." Erişim tarihi 17 Aralık 2017. https://www.researchgate.net/publication/244136842_Why_e-money_still_fails_-_chances_of_e-money_within_a_competitive_payment_instrument_market.
- Gormez, Yuksel ve Forest Capie. *Prospects for Electronic Money: A US-European Comperative Survey*. Ankara: The Central Bank of Turkey, 2003. https://mafiadoc.com/the-central-bank-of-the-republic-of-turkey-tcmb_59f5e4201723ddb3267d72d4.html.
- Gözler, Kemal. *Türk Anayasa Hukuku Dersleri*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım, 2016.
- Güven, Çiğdem. "6493 sayılı Kanunda İdari ve Cezai Sorumluluk." *Ankara Barosu Dergisi* 72, no. 3 (2014): 451-462.
- Kabelac, Gabriele. "Cyber Money as Medium of Exchange." *Deutsche Bundesbank Discussion Paper Series*, no. 1999,05E (Ekim 1999). <https://papers.ssrn.com/sol3/Delivery.cfm/107192.pdf?abstractid=2785816&mirid=1>.

- Keser Berber, Leyla. *İnternet Üzerinden Yapılan İşlemlerde Elektronik Para ve Dijital İmza*. Ankara: Yetkin, 2002.
- Krueger, Malte. "Innovation and Regulation -The Case of e-Money Regulation in the EU- Background Paper No. 5 Electronic Payment Systems Observatory (ePSO)." *Sevilla: Institute for Prospective Technological Studies*, 12 Ocak 2002. <http://www.paysys.de/download/Krueger%20e-money%20regul.pdf>.
- Öztürk, Nurettin ve Asuman Koç. "Elektronik Para, Diğer Para Türleriyle Karşılaştırılması ve Olası Etkileri." *Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* 6, no. 11 (Haziran 2006): 207-243.
- Pulaşlı, Hasan. *Şirketler Hukuku Genel Esaslar*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2015.
- U.S. Congress-Office of Technology Assessment. *Information Technologies For The Control Of Money Laundering*. Washington, DC: U.S. Government Printing Office, Eylül 1995.
- Yurtçiçek, Mehmet Sıddık. "Hukuki Açından Elektronik Para." Doktora tezi, Marmara Üniversitesi, 2012.
- Yurtçiçek, Mehmet Sıddık. "The Legal Nature of Electronic Money and the Effects of the EU Regulations Concerning The Electronic Money Market." *Law & Justice Review V*, no. 1 (Haziran 2013).